

недостатньо сформованими у порівнянні з другою групою. Це дозволить сфокусуватися на проблемних аспектах у службово-бойовій підготовці особового складу та запропонувати психологічний супровід.

Список бібліографічних посилань

1. Волошко С.А. Розроблення опитувальника «Оцінювання морально-психологічного стану військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних». *Чесць і закон*. 2021. № 1 (78). С. 2078-7480.
2. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України. Методичний посібник. К.: ФОП Маслаков, 2019. — 288с.
3. Колесніченко О.С., Мацегора Я.В., Приходько І.І. Методика оцінки травматичності бойового досвіду у військовослужбовців–учасників бойових дій. *Причорноморські психологічні студії*. 2017. №1. С.54-61.
4. Denning L.A., Meisner M., Warner K.E. Preventing Psychological Disorders in Service Members and Their Families: An Assessment of Programs. Washington, DC: The National Academies Press, 2014. 278 p.
5. Sharma M. Military Psychology- Need, Scope and Challenges. *The International Journal of Indian Psychology*. 2021. №9(2). P.1365-1375.

Одержано 26.02.2023

УДК 159.9

Інна Тимофіївна ЛАРІОНОВА,

*старший викладач кафедри тактичної та спеціальної
фізичної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7006-6476>*

ПСИХОЛОГІЧНА ТИПОЛОГІЯ ДРІБНИХ КОРУПЦІОНЕРІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Висвітлені результати емпіричного дослідження особистості дрібних корупціонерів, які проходять службу в системі МВС України. Надано психологічну характеристику трьох типів корупціонерів: «насильницький або інтолерантний», «толерантний», «залежний».

Ключові слова: корупціонер, корупційна поведінка, психологічні типи корупціонерів сектору безпеки та оборони України

Професійна діяльність фахівців сектору безпеки та оборони України з огляду на їх повноваження віднесена до корупційно-небезпечних видів діяльності. Кількість злочинів корупційної спрямованості, скоєних як рядовими, так і начальниками (командирами) різних підрозділів, незважаючи на істотні реформування та проведення комплексу організаційних і правових антикорупційних заходів, як і раніше залишається значною.

З метою визначення особистісних особливостей військовослужбовців, які вчиняли корупційні дії з подальшим обґрунтуванням типології нами використана процедура кластерного аналізу, де критеріями сегментування взяті загальні показники «Методики оцінювання мотивації професійної діяльності військовослужбовця», методики «Відчуження моральної відповідальності» та методики «Діагностика диспозицій насильницького екстремізму». Формування підгруп в основній дослідній групі.

Проведений кластерний аналіз дозволив укласти три психологічні типи корупціонерів сектору безпеки та оборони України: «насильницький або інтолерантний», «толерантний», «залежний».

Надаючи загальний опис представників першого психологічного типу дрібних слід зазначити, що причини їх корупційної поведінки не пов'язані з корисливістю чи переживанням страху за свою безпеку. Ці працівники впевнені в собі та своїх силах. Вони здатні управляти своїми емоціями і використовувати їх для усвідомлення, корекції та досягнення своїх цілей, прогнозування небезпеки, маніпуляції оточенням. Ці працівники є достатньо професійно

вмотивованими, тримаються за свої посади, здатні контролювати свою агресивність та демонструвати соціально схвальну поведінку. Втім для них важливим є приналежність до людей, наділених силою, можливість демонстрування своєї переваги над іншими. Вони вважають силу складовою статусу, авторитету, честі. Працівники цього типу є вимогливими до себе і оточення, прагнуть вдосконалювати свої окремі навички та вишукувати недоліки у товаришів по службі, проявляють ретельність у пошуку правопорушників. Саме серед цієї підгрупи найбільший відсоток старших офіцерів та тих, кого перевели з інших підрозділів. Надмірне використання сили представники цієї підгрупи виправдовують метою захисту соціальних цінностей та підтримання високих стандартів у професії. Вони не вважають свої жорстокі дії чимось аморальним, романтизують їх, думаючи, що їх дії по відношенню до жертви є виправданими, такими, що підуть на користь самій жертві чи є меншим злом, ніж вчинок жертви. Вони не схильні до пошуку нових і простих шляхів досягнення професійно-важливих цілей, навпаки, прагнуть підкреслити складність виконуваної діяльності; не припускають можливості правильного погляду і способу дій, які є відмінними від власних, та вдаються до їх нищівної критики, чим підвищують зацікавленість інших саме у своїх «послугах». Працівники цього типу мають достатньо розвинені окремі професійні навички, специфічні професійні знання, що дозволяє їм вважати себе авторитетними у певних професійних сферах. Їх негативний фон настрою, жорстокість, підозрілість у інтерпретації поведінки інших, знецінення власного життя та життя опонента змушують залежних від них людей задобрювати їх подарунками (дрібними хабарами). Вважаючи, що вони заслуговують на значно більше, ніж те, що дає їм їх статус. Вони не ставлять перед собою амбітних цілей, що здатні змінити їх життя на краще, а шукають компенсації у дрібному грошовому хабарництві, здирництві та фаворитизмі.

Працівники другого типу характеризуються гарним адаптаційним потенціалом, основою якого є розвинені інтелектуальні здібності та креативність, здатність контролювати свою емоційно-вольову сферу, мають розвинені комунікативні якості та толерантність, а також свідоме ставлення до соціальних норм, що регулюють взаємодію з оточуючим соціальним та предметним світом. Такі працівники здатні об'єктивно сприймати свої дії, прогнозувати їх наслідки та відповідність обставинам. Вони оптимізують професійну діяльність, виділяючи в ній важливе і другорядне, зберігають критичне ставлення до себе і своєї підготовки, залишаються відкритими до нового, усвідомлюють можливість багатоваріантності розвитку подій, є чутливими та уважними до зовнішніх обставин, їх змін, здатні коригувати досягнення поставленої мети відповідно до змін обставин. Вони довіряють собі, своїм знанням та підготовці, здатні самостійно ставити цілі, йти на виправданий ризик для їх досягнення, відповідати за їх наслідки, не зупинятися при невдачах та шукати нові можливості для розв'язання актуальної проблемної ситуації. Для цих військовослужбовців важливим є місія професії – захищати життя, конституційні права та свободи людей, державний лад у країні, захищати країну від зовнішніх ворогів. Відчуваючи в собі значні сили і можливості, ці працівники усвідомлюють необхідність обмеження владних повноважень військовослужбовця нормами права. Вони не проявляють схильності до насильства і за будь-яких обставин не знімають з себе відповідальність за застосування сили. Вони здатні до неупередженого ставлення до учасників професійної взаємодії при виконанні професійних функцій, усвідомлюють право кожного громадянина незалежно від статусу, рівня доходу, походження, кольору шкіри на захист, допомогу, вільне висловлювання своєї думки законним шляхом. Для них надзвичайно важливо бути корисним для оточуючих, піклуватися про родину та не підвести своїх товаришів. Попри відсутність асоціальної спрямованості і вираженої корисливості, їх інтелектуальні здібності та здатність йти на виправданий ризик, які проявляються вже у перші роки служби (у молодших офіцерів), роблять їх привабливим об'єктом для втягування у корупційну систему як посередників між сторонами попиту та пропозиції. Важливим важелем втягування цих військовослужбовців у корупційну діяльність є їх страх втратити роботу (і як улюблену справу, і як єдине джерело прибутку) та виражена потреба турбуватися про родину і не підвести своїх товаришів по службі.

Представники третього типу дрібних корупціонерів сектору безпеки та оборони України – це переважно молоді, недосвідчені працівники з низьким професійним статусом – молодші офіцери та старшинсько-сержантський склад. За незначних особистих досягнень у професійній сфері для них важливим є належати до групи людей, наділених владою над іншими. Вони

можуть вчиняти правопорушення під тиском групи, прагнучі довести своє право належати до неї. Зазвичай мова не йде про тиск, пов'язаний із загрозою їхньому життю, це скоріше маніпуляції, побудовані на сумніві в їх силі та значимості («слабо зробити»). В переважній більшості представники цього типу не схильні до негативного сприйняття оточуючого світу та стосунків; вони є активними молодими людьми, які в цілому усвідомлюють необхідність дотримуватися соціальних норм та зазвичай не прагнуть перекладати з себе відповідальність за вчинки чи виправдовувати їх «особливою місією» своєї соціальної групи. Втім, характерне для них домінування афекту над інтелектом, ригідне ставлення до соціальних норм та слабка професійна підготовка робить їх достатньо обмеженими у здатності протистояти маніпулятивним впливам. Відсутність прихильностей та схильність до ризикованої поведінки робить їх бажаним об'єктом для втягування у протиправну діяльність. Свою жорстокість вони можуть виправдовувати впевненістю у моральності своїх дій, щиро вірячи, що чинять правильно.

Зазначимо, що ці військовослужбовці не дуже спрямовані на реальне освоєння професії. Їх більше цікавить формальна належність до групи, наділеної певною владою, для задоволення власних, зокрема матеріальних потреб. Вони не прагнуть докладати зусилля для освоєння професії, усвідомлення її змісту, вивчення нормативних актів, які регламентують їх діяльність, тощо. Через це їх дії можуть суперечити місії професії – захищати життя, конституційні права та свободи людей. Для цих працівників не характерною є смислова регуляція професійної активності. Вони мало здатні до самостійного формування та визначення шляхів досягнення професійно-важливих цілей. Вони негативно ставляться до нововведень у професійну діяльність, для них такі зміни стають додатковими ускладненнями в освоєнні професійної діяльності.

Представники цього типу дрібних корупціонерів не мають прихильностей, які б утримали їх від сумнівних рішень чи ризикованих вчинків, вони не звикли турбуватися про близьких людей, тому для них незвично думати про інтереси свого військового колективу чи імідж свого підрозділу. Вони мало замислюються над тим, що своїми необдуманими діями можуть наразитися на зайву небезпеку, створити ситуацію загрози для інших. Ці працівники звикли ставити свої бажання та амбіції вище інтересів спільної професійної справи, вони не схильні поступатися особистим ставленням заради ефективності сумісної діяльності. Попри те, що працівники цього типу корупціонерів схильні до позитивного сприйняття довкілля та стосунків між людьми, їх достатньо легко втягнути у конфлікти і використовувати, легко використовувати їх схильність до ризику та відсутність особистих прихильностей для сумнівної чи неправомірної діяльності.

Одержано 28.02.2023

УДК 172.1

Микола Миколайович МАР'ЯН,

завідувач сектору почеркознавчих досліджень

Черкаського науково-дослідного

експертно-криміналістичного центру МВС України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5978-1409>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Висвітлено взаємовідносини між навколишнім світом та людиною. Описано свідомість та правосвідомість, як саме право об'єднує людей.

Ключові слова: свідомість, правосвідомість, правова психологія, правова ідеологія, правова поведінка.

24 лютого 2022 р. після початку повномасштабного нападу російської федерації на нашу державу, життя України та Українців змінилось у всіх сферах [1]. Ми зрозуміли одне, нам необхідно сформувати демократичну правову державу навіть в такі складні для нас часи, де